

Digitalizálni, de... címmel tartott projekt-nyitó konferenciát az Országgyűlési Könyvtár (OGYK) március 17-én a Parlament Felsőházi termében. Mindig ünnepnap számomra, ha beléphetek az Országházba. A szépséges Felsőházi teremben már harmadszor vehettünk részt könyvtáros rendezvényen.

Ambrus János, az Országgyűlési Könyvtár főigazgatója is ezzel a gondolattal kezdte bevezetőjét. A parlamenti dokumentumok elérhetővé tételének vágya régen benne volt a könyvtár levegőjében – mondta –, de remény nem nagyon volt rá. A digitalizálás lehetősége végre valósággá változtathatja ezeket a vágyakat.

Bánkeszi Katalin, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) címzetes igazgatója reményét fejezte ki, hogy ez a konferencia segít a kezdőknek abban, hogy elkerüljenek néhány buktatót. A könyvtár–levéltár–múzeum hármásáról beszélt, arról, hogy melyik intézménytípusban milyen dokumentumtípust digitalizálnak: könyvet, oklevelet vagy műtárgyat; szöveget, képet, filmet vagy hangot. Épülnek digitális könyvtárak, elsőként a sorban a *Magyar Elektronikus Könyvtár* említendő, de fontosak a helyismereti gyűjteményeket feldolgozó műhelyek is. Szólt a *Nemzeti Periodika Adatbázisról* (NPA), a *Digitális Irodalmi Akadémiáról* (DIA), a *Nemzeti Audiovizuális Archívumról* (NAVA) és a legújabbról is, a *Magyar Digitális Képkönyvtárról* (MDK). A közeljövő nagy terve egy központi archívum létrehozása, amelyben nyilvántartásba vennék mind a három ágazat (könyvtár, levéltár, múzeum) digitális archívumait. Ennek a központnak a feladata lenne az őrzés, a migrálás és az anyaintézményekbe való visszacsorgatás.

A következő kérdéskör az volt, hogy miért digitalizálunk. A legfontosabb az állományvédelem, de szükség van az elérőség növelésére és új szolgáltatások létrehozására is. Az esélyegyenlőség ugyancsak fontos szempont, és szükséges, hogy a nem-

zetközi színtérre is kiléphessünk. Első lépésként el kell döntenünk, hogy mit és milyen sorrendben digitalizálunk. Ezután következik a hogyan megtervezése: milyen eszközökkel, milyen technológiával dolgozunk. Végül azt kell átgondolnunk, miként bocsáthatjuk az érdeklődők rendelkezésére az anyagot, kikerülhet-e a világhálóra, vagy csak helyi, zárt hálózatban tehetjük hozzáférhetővé. Nem utolsó kérdés, hogy miből finanszírozzuk a munkát, van-e rá saját forrásunk, vagy pályázati lehetőséget keressünk. Sok ellenérv és félelem hangzik el kevesebb olvasóról, a dokumentumok útjának nehezebb követhetőségéről, bevételek esetleges elvesztéséről stb. Mint mindent, ezt is a pozitív oldalról kell nézni, mindenkinek érdeke, hogy nemzeti értékeink összegyűjtve, feltárva álljanak rendelkezésre. Az a cél, hogy a megőrzött információk, dokumentumok minél szélesebb körben, akár távolról is hozzáférhetőek legyenek. A könyvtárak ma már a közösségi oldalakra is kiléphetnek, és ki is kell lépniük, hogy újabb felhasználókat nyerjenek meg. Meg kell találni az új szolgáltatási formákat, és el kell jutni a potenciális felhasználókhoz.

Rónai Iván, az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) főosztályvezető-helyettese *Könyvtári digitalizálás Magyarországon és Európában* című előadását európai kitekintéssel kezdte. 2001-ben Lundban fektették le az alapelveket, majd jött a *MINERVA* és a *MINERVA PLUS* program, először csak a tizenöt tagállammal, majd a je-

A Digitalizált Törvényhozási Tudástárba bekerülő anyagok között lesznek például az Osztrák–Magyar Monarchia együttes üléseinek jegyzőkönyvei, a Parlament költségvetései és zárszámadásai. 6–700 ezer oldalnyi jogi szakfolyóirat cikkeit teszik kereshetővé. A tervek szerint az elektronikus formában feldolgozott dokumentumoknak körülbelül a 75%-át teszik szabadon elérhetővé az interneten. A még szerzői jogi védelem alá tartozó anyagok dedikált hálózaton lesznek használhatók.

Fotó: Csíky Gábor

löltek is bekapcsolódhattak. Magyarország 2003-ban kapott erre lehetőséget. A program keretében kézikönyvek, ajánlások, szabványok készültek, gyűltek a jó gyakorlatok, a többnyelvű teauruszok. 2005-ben hat ország (köztük Magyarország) kezdeményezésére megalakult az *Európai Digitális Könyvtár (EDL)*. A bizottság is, a tanács is készített dokumentumokat (2006 augusztusában és novemberében, illetve 2008 novemberében) a könyvtárról, amely 2008-ban intézményesült, és a tagállamok létrehoztak egy Tagállami Szakértői Csoportot, melyben az OKM is képviselteti magát. Eddig országjelentések készültek, és igyekeznek megismerni a „jó gyakorlatokat”. Az *Europeana* 2008. november 20-án nyitotta meg virtuális kapuit kétféle digitális dokumentummal, az EDL Alapítvány működteti. A digitalizált anyagok zöme (47%) Franciaországból került ki, Németország 15,4%-kal, Hollandia 8%-kal képviselteti irodalmát. A magyar anyag mindössze 0,1%-nyi. Az előadó hozott néhány európai példát, ezek közül Norvégiát emelném ki, ahol minden frissen kiadott könyv elkészül digitális változatban is. Norvég IP-címről szabadon letölthetők a művek, az állam fizeti az internet közzétételi díját, 6 eurocentet oldalként. Magyarországon 2007–2013-ra *Országos könyvtári digitalizálási terv* ké-

Maga a digitalizálás várhatóan 2010 júliusa és 2011 májusa között lezajlik. A 2011. év közepe táján válnak elérhetővé a dokumentumok az interneten. Ezt még különféle utómunkák követik majd, például a kiegészítő tárgyszavazás.

szült a stratégia részeként, ebben olyan célok fogalmazódtak meg, mint összehangolt országos könyvtári digitalizálási rendszer létrehozása, esélyegyenlőség a felhasználók számára, részvétel európai projekteken, folyamatos állami finanszírozás biztosítása, illetve a privát szféra bevonása. A digitalizálás fő anyagi forrásai az Új Magyarország Fejlesztési Terv, az OKM, a Nemzeti Kulturális Alap (NKA), illetve egyéb intézmények, vállalkozások kiírt pályázatai. Problémaként fogalmazható meg az összehangoltság, illetve a szabványok hiánya, valamint a szerzői jogi kérdések. Nemzetközi vonatkozásban a közeljövő a *DC NET*, a *Digital Cultural Heritage Network*, amelynek célja az intézmények és a szolgáltatók közötti kapcsolat szorosabbá tétele a digitalizálás gyorsítása, javítása érdekében. 2011-ben – a magyar elnökség ideje alatt – Budapesten konferencia várható a digitális örökség tartós megőrzésével kapcsolatban.

Annette M. Freiberg, az Europeana képviselője következett, aki elmondta, hogy az adatbázis nemzetközi környezetben segíti a felfedezést és a kapcsolatépítést, ezáltal Európa kulturális és tudományos örökségének tárházából meríthetünk. Céljuk, hogy az érdekelt felek szoros szövetségét hozzák létre, illetve, hogy a szolgáltatás eljusson a lakosság legszélesebb rétegeihez. Beszélt az EDL Alapítványról, a részt vevő kulturális intézményekről, a támogatott projektekről, amelyek részben a technológiára, részben a tartalomfejlesztésre irányulnak. Az induláskori kétféle állomány 2010 márciusára hatmillióra növekedett, a tartalom 69%-a vizuális mű. Az arányok nagyjából megmaradtak, Franciaország 47%, Németország 16%, Hollandia 8%. Az előadó említést tett a technikai követelményekről: a metaadatoknak meg kell felelniük az ESE v3.2.2 előírásainak, link a digitalizált tárgy online megtalálhatóságára, illetve kicsinyített fénykép szükséges a műről. A metaadatok elrendezésére és formázására vonatkozóan iránymutatással segítik a szolgáltatókat.

Az Európai Unió és az Európai Regionális Fejlesztési Alap összesen 200 millió forinttal támogatja a projektet, amelynek megvalósulásával 2 millió oldalnyi könyvvel, időszaki kiadvánnyal történeti országgyűlési dokumentummal, jogforrással, jogi, történettudományi és politikatudományi szakirodalommal bővül az Europeana állománya is. Az alkalmazott OCR-technológia révén a digitalizált anyagok úgynevezett kétrétegű pdf-ben lesznek tanulmányozhatók, vagyis az olvasók egy, az eredeti művel megegyező képet látnak majd, ugyanakkor lehetőségük nyílik a szövegben való keresésre is.

A további feladatok között említette például azt, hogy legyen kiegyenlítettebb az országonkénti megoszlás és induljanak új projektek, a tartalom megduplázásának szükségességét, a felhasználóbarát szolgáltatást, a finanszírozásra bevételi modellek készítését vagy az érdeklődés fenntartásának fortélyait. Egyszerűen és közérthetően fogalmazva: az Europeana mindannyiunké, közösen hoztuk létre, és arra vár, hogy minél többen éljünk felkínált lehetőségeivel.

A plenáris ülés utolsó előadója *Redl Károly*, az Országgyűlési Könyvtár tájékoztatói igazgatója volt, aki a *Digitalizált Törvényhozási Tudástár* elnevezésű projektet mutatta be. 140 éve, 1870 tavaszán döntött úgy az országgyűlés, hogy havi 500 forintos dokumentumbeszerzési-kerettel létrehozza a könyvtárat, mondta bevezetőjében az előadó. Ebben a projektben a cél kétmillió oldal digitalizálása – tért vissza a jelenbe –, ami országgyűlési dokumentumokat, jogforrásokat és jogi, politikai, történelmi tárgyú szakirodalmat jelent. A tervek szerint az anyag 66%-át az 1945 előtti dokumentumok teszik ki. Az állományvédelem volt a fő szempont, a savas papíron megjelent dokumentumok nehezen viselik a nagy fizikai igénybevételt. A könyvtár megvásárolta az Aleph integrált könyvtári rendszert, és hozzá az Ex Libris DigiTool szoftverét, amely kifejezetten a digitalizálás támogatására készült. A program első lépéseként 11 500 oldalnyi hárszabály és országgyűlési almanach készült el. A második lépés 300 ezer oldal volt, parlamenti naplók, irományok az 1861 és 1918 közötti időből. A kormány 2009. március 4-én jóváhagyta az *Elektro-*

nikus közigazgatás operatív program 2009–2010. évi akciótervét, és benne külön kiemelve a Digitális Törvényhozási Tudástárat. A szolgáltatás földrajzi helytől függetlenül, 24 órás rendelkezésre állást nyújt. Megtalálható: <http://www.ogyk.hu/dtt>.

Délután szekcióülésekben folyt tovább a munka. A *Könyvtári digitalizálási programok, fejlesztések, együttműködés* szekció moderátora *Bánkeszi Katalin* volt. Az első felszólaló *Holl András*, az MTA Konkoly Thege Miklós Csillagászati Kutatóintézete informatikai tanácsadója volt, aki a *REAL (Repository of the Academic Library) – az MTA Könyvtárának repozitóriuma Tudományos szakcikkék és disszertációk teljes szövegű szolgáltatása* témáról beszélt. Az OTKA felkérésére és támogatásával indult a munka, hogy bővítsék a teljes szövegű szolgáltatások körét. Az OTKA kutatási jelentéseinek kétezer tételes gyűjteményéből, valamint szakcikkekből áll össze az állomány, PDF/A formátumban tárolva. A hitelességet checksum (képzett ellenőrzőösszeg) és digitális aláírás szavatolja. A *REAL-d* az MTA kandidátusi és doktori disszertációit tartalmazza, a régít igény szerint digitalizálják. Jelenleg önkéntes feltöltés van, a jövőben a Doktori Tanács Titkársága automatikusan tölti majd fel. A tézisek, a bírálatok és a jegyzőkönyvek is kereshetők. Legyen a jelmondat *Olcsóbban, többet, könnyebben!* – így szólt a zárszó.

Reisz T. Csaba, a Magyar Országos Levéltár főigazgatója, a *levéltári gyűjtemények digitalizálásáról* beszélt. 85 levéltárban összesen 1205 ember dolgozik 4 milliárd lapnyi gyűjteménnyel, amelyet 15 ezer kutató látogat. 2003 és 2009 között nettó 9 millió forintot költöttek digitalizálásra, cél az állományvédelem és a szolgáltatás (elsősorban interneten vagy más digitális hordozón). Szólt a pénzügyi háttérrel és a problémákról is.

Rezi Kató Gábor, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgató-helyettese *A MAMA-tól az ATHENA-ig. Útkereső stratégiák a múzeumi digitalizációban* címmel a problémákra helyezte ki hozzászólását. A könyvtár–levéltár–múzeum hármásából a múzeumok vannak a legkényesebb helyzetben, mert a parányitól az űrhajó méretéig terjed a mű-

tárgyak mérete, amelyeket 2D, illetve 3D technikával kell digitalizálni. 1997-ig még stratégia sem készült, ekkor indult a MA-MA, de ez csak koncepcionális stratégia volt. A főigazgató-helyettes beszélt a metaadatok fokozott jelentőségéről. 2009–2010-ben megalakult a Múzeumi Digitalizálási Bizottság kilenc taggal, akik cselekvési programot készítettek. Múzeumi digitális kataszter és digitális műhely kialakítása is szerepel a programban.

Kármán László, az EuropeanaLocal BMTK szakmai vezetője, *Az EuropeanaLocal és Athena projektek műszaki feladatai* címmel bepillantást engedett az európai együttműködésbe. 2010 júliusában zárul a Rajna szakasz, a Duna szakasz pedig 2011 márciusáig tart. Az Athena projekt az Europeana múzeumi tagja. Az EuropeanaLocal projekt 2008 júniusában indult, 36 hónapra tervezték 32 ország részvételével, helyi tartalmak közvetítésére. Vezetője a Békés Megyei Tudásközpont és Könyvtár. Az aggregátor szerep nagyon fontos, mondta az előadó, különböző típusai lehetnek: horizontális (pl. könyvtár, levéltár), vertikális (pl. Athena, MDK), területi alapú (pl. regionális, nemzeti), saját portálfelülettel vagy anélkül, illetve tematikus.

Karácsony Gyöngyi, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (DEENK) főigazgató-helyettese, a Kenézy Élettudományi Könyvtár vezetője, *DRIVER (Digital Repository Infrastructure Vision for European Research): a XXI. század digitális kutatási infrastruktúrája Európában* című hozzászólásában elmondta, hogy a DRIVER a közpénzen finanszírozott kutatások elérhetővé tételére jött létre a 7. keretprogram idején. A kezdeti cél öt európai országban működő 51 repozitórium virtuális hálózatának kialakítása volt, majd az Európa egészére kiterjedő digitális repozitórium-infrastruktúra előkészítése. Az évek alatt voltak konferenciák, workshopok, készült portál, helpdesk, wiki, tanulmányok, és volt két DRIVER-találkozó is. Honlapjai: <http://www.driver-repository.eu> és <http://www.driver-support.eu>, itt található a wiki, és van belga, spanyol, portugál és szlovén nemzeti portál. 2009-ben indult a

COAR, a Confederation of Open Access Repositories (<http://coar-repositories.org>), amelynek 48 tagja van. Céljai közt szerepel pl. nemzeti helpdesk-hálózat létrehozása, a repozitórium-menedzser szakma bevezetése, illetve globális open access (nyílt hozzáférésű) adattár létrehozása. Magyarországot az MTA Könyvtára és a DEENK képviseli.

A *Digitalizálás és szerzői jog* szekcióban *Fodor Klaudia Franciska* (Artisjus), *Gyenge Anikó* (IM), *Bodó Balázs* (BME) és *Amberg Eszter* (OSZK) szólalt fel, a moderátor *Horváth Sándor Domonkos*, a győri Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár igazgatója volt.

A *Digitalizálás a könyvtári mindennapokban* szekció moderátora *Moldován István*, az OSZK osztályvezetője volt, hozzászólt *Boros Ildikó* (OGYK), *Sándor Ákos* (Szegedi Egyetem), *Stefán Péter* (NIIF), *Renkecz Anita* (OSZK) és *Harangi Gabriella* (DEENK).

A záró plenáris ülésen a moderátorok pár mondatban összefoglalták a szekciójukban elhangzott legfontosabb gondolatokat, majd Ambrus János főigazgató zárta a konferenciát. Inspiratív környezetben jó konferenciát meghallgatva úgy érezzük, új időszámítás kezdődik, és újult erővel dolgozunk tovább – mondta. Jó végszava volt ez ennek a tartalmas napnak.

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás júniusi számában – a hírek szerint – részletesen lehet majd olvasni az összes előadásról. ■

